

Vybrané otázky autorského práva pro potřeby škol

MGR. ADÉLA FALADOVÁ,
MK ČR, ODBOR AUTORSKÉHO PRÁVA

- ?** Orientujete se v problematice autorského práva?
- ?** Chcete získat informace týkající se autorských práv a jejich použití v praxi škol a školských zařízení?
- ?** Víte, jaké jsou podmínky pro kopírování učebnic a materiálů pro potřeby škol?
- ?** Znáte všechny výjimky z autorských práv?
- ?** Nevíte si rady se zveřejňováním materiálů na internetu?

OBSAH	STRANA
1. Úvod	3
2. Právní normy upravující autorské právo	3
3. Obsah autorského zákona	6
3.1 Autorské dílo	8
3.2 Autorská díla ve škole	11
3.3 Autor, spoluautoři	12
3.4 Školní dílo	14
3.5 Zaměstnanecké dílo	15
3.6 Dílo vytvořené na objednávku	17
3.7 Vznik práv	18
3.8 Vlastnictví hmotného substrátu	20
3.9 Obsah a doba ochrany autorského práva	22
3.10 Osobnostní práva	22
3.11 Zveřejňování a další zpřístupňování kvalifikačních prací	24
3.12 Majetková práva	25
3.13 Jiná majetková práva	28
3.14 Obsah a doba ochrany práv souvisejících s právem autorským a zvláštního práva pořizovatele databáze	29
3.15 Licenční smlouva	32
3.16 Výjimky a omezení práv	35
3.17 Kopírování na papír a na digitální nosiče	36
3.18 Citace, využití autorských děl ve výuce	40
3.19 Knihovní licence	42
3.20 Další výjimky z autorského zákona	43

1. Úvod

Autorské právo sleduje od svého vzniku (počátkem 18. století) především **dva cíle: chránit** intelektuální i jiné investice tvůrců a tím **podporovat tvůrčí činnost** a zároveň přispívat k tomu, aby kulturní dědictví vznikající tvůrčí duševní činností jednotlivých tvůrců mohla **využívat** celá společnost, inspirovat se jím atp.

Autorské právo těchto cílů dosahuje tím, že na jedné straně **přiznává autorům** (a dalším nositelům práv) **výlučná práva** (de facto monopol) k jejich výtvorům, na druhé straně stanoví **řadu výjimek a omezení** těchto práv, a to k poměrně přesně vymezeným účelům a za stanovených podmínek, a dále časově omezuje trvání těchto výlučných práv.

Po uplynutí doby ochrany práv se dílo (záznam apod.) stává tzv. volným dílem (záznamem apod.) a kdokoli je může využívat bez souhlasu autora a bez placení odměn. I po uplynutí doby ochrany nicméně platí, že si nikdo nesmí osobovat autorství k takovému volnému dílu (nesmí se vydávat za jeho autora) a nesmí je užívat způsobem snižujícím jeho hodnotu.

2. Právní normy upravující autorské právo

Autorské právo (v širokém slova smyslu, zahrnující jednak právo autora k autorskému dílu, jednak tzv. práva související s právem autorským, tj. zejména právo výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu, právo výrobce záznamu k jeho záznamu – zvukovému či zvukově obrazovému – a právo vysílatele k jeho vysílání) je **upraveno mezinárodními smlouvami a úmluvami, právem Evropské unie** (tzv.

komunitárním právem) a **národními autorskými zákony**, popř. i prováděcími předpisy (vyhláškami apod.).

mezinárodní smlouvy

Mezi nejvýznamnější autorskoprávní mezinárodní smlouvy patří **Bernská úmluva** o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886, revidovaná v roce 1971 a označovaná někdy jako Revidovaná úmluva bernská, dále **Mezinárodní úmluva** o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací z roku 1961, označovaná někdy jako **Římská úmluva**, a dále dvě nejnovější mezinárodní smlouvy, přizpůsobující systém autorského práva novým digitálním technologiím, a to **Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví** o autorském právu z roku 1996 a Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech, taktéž z roku 1996.



Česká republika je smluvní stranou všech zde uvedených smluv, její **autorský zákon** proto z těchto smluv vychází a je s nimi v souladu.

příklad z praxe

Pokud by některé z ustanovení autorského zákona bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou, pak by soud při rozhodování o věci vycházel ze **znění mezinárodní smlouvy**, která **má podle čl. 10 Ústavy přednost před** (vnitrostátním) **zákonem**.



To se stalo např. v souvislosti s poslaneckou **novelou autorského zákona č. 81/2005 Sb.**, která obsahovala takovou změnu § 23 autorského zákona, která byla soudem shledána v rozporu s Bernskou úmluvou. Další novela autorského zákona č. 168/2008 Sb. tento nesoulad částečně napравиła.

Českou úpravu autorského práva velmi ovlivňuje také **právo komunitární**, tj. právo Evropské unie, konkrétně osm směrnic harmonizujících do určité míry autorské právo ve všech členských státech Evropské unie. Jde mj. o směrnici upravující právní ochranu počítačových programů, směrnici harmonizující dobu ochrany práv, směrnici o právní ochraně databází, směrnici o určitých aspektech autorského práva v informační společnosti atd. Přehled evropských směrnic, včetně jejich anglického a českého znění, lze nalézt na <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=364>

**právo
Evropské
unie**

Český autorský zákon musí být v **souladu i s evropskými směrnici**, v opačném případě by hrozilo, že Evropská komise zahájí s Českou republikou řízení pro porušení povinností vyplývajících pro členský stát ze Smlouvy o založení Evropských společenství, resp. z Lisabonské smlouvy, tzv. infringement.



Národní právní úprava autorského práva v České republice je upravena v zákoně č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění (dále jen autorský zákon nebo AZ).

**úprava
v ČR**

Autorský zákon byl od roku 2000 již několikrát novelizován. Nejjobsažnější novela byla provedena v roce 2006 (zákonem č. 216/2006 Sb.) a poté bylo vydáno **úplné znění autorského zákona č. 398/2006 Sb.**



Od té doby bylo přijato ještě několik rozsahem nevelkých novel. Autorský zákon, včetně jeho novel, a vyhláška, včetně její novely, jsou dostupné např. na <http://www.mkcr.cz/autorske-pravo/zakon/default.htm>

§

Zároveň platí, že **co nelze v autorském zákoně nalézt** (např. právní úpravu dědění, obecnou úpravu závazkového práva - např. uzavírání smluv atd.), **je upraveno obecnými předpisy**, především **občanským zákoníkem**, zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

K autorskému zákonu byla rovněž **přijata prováděcí vyhláška, upravující typy nosičů a přístrojů**, z nichž se platí tzv. náhradní odměny v souvislosti s rozmnožováním autorských děl (a zvukových a zvukově obrazových záznamů) pro osobní, popř. vlastní vnitřní potřebu, a dále stanovící některé sazby těchto náhradních odměn (vyhláška č. 488/2006 Sb., ve znění č. 408/2008 Sb.).

Ochrana autorských práv je dále upravena např. v trestním zákoníku vymezujícím skutkové podstaty trestného činu porušování autorského práva a trestní postihy takového nelegálního jednání.

§

Dnes platnému autorskému zákonu předcházel zákon č. 35/1965 Sb., zrušený k 30. listopadu 2000. Tento zákon může být i dnes teoreticky aplikován, a to na právní vztahy vzniklé za jeho účinnosti (např. na tehdy uzavřené a dosud trvající nakladatelské smlouvy).

3. Obsah autorského zákona

členění Autorský zákon je **rozdělen** do několika částí označených jako hlavy. První část (**Hlava I**) obsahuje úpravu autorského práva v užším slova smyslu, tj. **autorské právo autora** k jeho autorskému dílu. Zároveň jsou zde upravena **obecná pravidla**, resp. nároky (např. vznik ochrany, licenční smlouvy, výjimky a omezení práv, ochrana práv, tj. nároky,

jichž se může autor domáhat v případě ohrožení či zásahu do jeho práv ad.) platící nejen pro autory a autorská díla, ale, stanoví-li tak autorský zákon (v posledním ustanovení u daného souvisejícího práva), i pro **práva související s právem autorským**, např. pro výkonného umělce a jeho umělecký výkon apod.

Viz např. § 74 AZ vymezující, která ustanovení Hlavy I autorského zákona platí obdobně i pro výkonného umělce a jeho výkony.



Následuje část autorského zákona (**Hlava II**) upravující jednotlivá **práva související s právem autorským**, v další části (**Hlava III**) je upraveno **zvláštní právo** pořizovatele databáze. **Hlava IV** upravuje pravidla pro **kolektivní správu** práv, **Hlava VI** **správní delikty** (skutkové podstaty přestupků a správních deliktů proti právům chráněným autorským zákonem) a konečně v poslední části (**Hlava VII**) jsou uvedena ustanovení přechodná a závěrečná. Součástí zákona je také jeho **příloha** upravující některé **podrobnosti** týkající se **odměn** vybíraných kolektivními správci.

V předchozím výčtu byla vynechána jedna rozsahem nevelká, ale důležitá část (**Hlava V**) obsahující **jediné ustanovení ohledně tzv. souběhu ochrany**. Podle tohoto ustanovení platí, že **určitý výtvor** může být **chráněn** nejen právem autorským, popř. některým z práv souvisejících či zvláštním právem pořizovatele databáze, ale i **dalšími formami ochrany**, zejm. právy průmyslovými.

Typické je to např. u obrazových ochranných známek (výtvarně zpracované logo apod.), u děl užitého umění (nábytek, šperky, oděvy, nádobí atd.), která jsou chráněna autorským právem a současně mohou být chráněna průmyslovým vzorem apod.

**příklad
z praxe**

3.1 Autorské dílo

§

Autorské dílo je definováno v § 2 AZ, který stanoví, co je autorským dílem, popřípadě co je za autorské dílo považováno: *Autorským dílem je jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora vyjádřený v jakékoli objektivně vnímatelné podobě.* (§ 2 odst. 1 AZ)

Autorský zákon uvádí demonstrativní (nevyčerpávající) **seznam příkladů** autorských děl - díla **slovesná** (vyjádřená řečí nebo písmem), díla **hudební, dramatická** či **hudebně dramatická**, díla **choreografická** a **pantomimická**, díla **audiovizuální** a **kinematografická** (např. videoklipy či filmová díla), díla **výtvarná** (malířská, sochařská, grafická apod.), díla **architektonická** a **urbanistická**, díla **užitého umění** a díla **kartografická**.

Autorský zákon dále stanoví (§ 2 odst. 2 AZ), které výtvořky jsou považovány za autorská díla, ačkoli v konkrétních případech nemusí tyto výtvořky splňovat podmínku jedinečného výtvořku. V jejich případě stačí, že jde o **výtvořky původní**, tj. vytvořené autorem (nikoli opsané, vygenerované počítačem apod.). Jde o **počítačové programy, fotografie a databáze**.



Autorské **dílo** je **chráněno** jako **celek**, ale také i v **jednotlivých částech** a v jednotlivých vývořkových fázích, pokud splňují kritéria pro ochranu, zejména jedinečnost, popř. původnost (§ 2 odst. 3 AZ). Autorské dílo je chráněno v původní i ve zpracované podobě (§ 2 odst. 4 AZ).

dílo vzniklé zpracováním jiného díla

Nový výtvořku, vzniklý zpracováním jiného díla, může být, splňuje-li sám podmínky ochrany, chráněn jako dílo autorské. K takovému novému dílu pak bude mít právo nejen autor nového díla, ale i autor díla původního. Typickým příkladem zpracování je překlad literárního díla do jiného jazyka (ovšem překlad tvůrčí, nikoli tzv. otročský - mechanický), dále např. dramatizace literárního díla apod.

Autorským dílem souborným se rozumí soubor nezávislých děl či jiných prvků, který způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu je jedinečným výtvořem tvůrčí činnosti autora. Je to např. **časopis, encyklopedie, výstava, čítanka, zpěvník** apod. (§ 2 odst. 5 AZ). V této souvislosti je nutno připomenout, že k **zařazení autorského** díla či **výňatku** z něho do díla souborného je nutný **souhlas autora** (případně jeho dědiců) zařazovaného díla.

**souborné
dílo**

Autorský **zákon** rovněž **stanoví**, co autorským dílem **není** (§ 2 odst. 6 AZ), a co tudíž nelze chránit autorským právem. Jde především o **myšlenky, nápady**, tzv. holé **náměty** (na literární či filmové dílo), dále jakékoli **postupy, metody, principy** (např. společenských her), objevy, **vědecké teorie**, matematické a obdobné **vzorce** apod. Autorským právem nejsou rovněž chráněny denní zprávy nebo jakékoli **údaje samy o sobě**.

**co není
autorské
dílo**

Není však **vyloučena ochrana podle jiných předpisů**, např. předpisů na ochranu proti nekalé soutěži, o ochraně obchodního tajemství nebo ochrana právy průmyslovými.

Pokud jde o objevy, vědecké teorie a jim podobné výtvoř, je nutno doplnit, že ačkoli ty nejsou chráněny samy o sobě autorským právem, neznamená to, že by např. přednáška nebo literární odborné dílo popisující určitý objev či teorii nemohly být chráněny autorským právem (jako dílo odborné či vědecké).

Předmětem ochrany však bude **jedinečné literární zpracování daného tématu**, nikoli objev či teorie samy o sobě. To se může týkat např. vzdělávacích metod či postupů apod.

Některé specifické výtvoř jsou z autorské ochrany **vyloučeny** ve veřejném zájmu (§ 3 AZ), ačkoli v konkrétních případech mohou splňovat a často také splňují formální znaky autorského díla, uvedené v § 2 odst. 1, popř. odst. 2 AZ.

§

Jsou to především tzv. **díla úřední** (např. právní předpisy, soudní či správní rozhodnutí, státní symboly, bankovky apod.) a dále **výtvořky tradiční lidové kultury - folklor** (folklorní písně, tance - jejich choreografie, výtvarné vzory, např. pro malování kraslic, vyšívání krojů apod.). Tyto výtvořky, nechráněné autorským právem, může kdokoli jakkoli užít (ve smyslu autorskoprávním, tj. např. hrát, zpívat, vyrábět a prodávat apod.), v některých případech se však nakládání s nimi řídí ještě dalšími předpisy, které je nutno respektovat.



Např. zákon č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky, zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance apod.

V případě folkloru je nutno mít na paměti dvě věci: **za první**, nemělo by docházet k užití způsobem snižujícím jeho hodnotu (např. zesměšňujícím způsobem apod.), a **za druhé**, folklor není chráněn pouze ve své původní (nově nezpracované či upravené) podobě.

příklad z praxe

Např. folklorní písně jsou častou **inspirací** pro současné hudební skladatele, kteří zpracují takovou skladbu do **nové verze**. Toto zpracování už **bude chráněno** autorským právem a je nutno k němu přistupovat jako k jakémukoli jinému autorskému dílu.



Autorským právem, přesněji řečeno právem souvisejícím s právem autorským, konkrétně **právem výkonného umělce**, je chráněn **umělecký výkon**, kterým tento umělec provádí folklorní tanec, písně apod. (§ 67 AZ). Pokud je takový výkon i zaznamenán, je chráněn právem výrobce i takový zvukový či zvukově obrazový záznam.



Posouzení, zda konkrétní výtvořka je či není autorským dílem ve smyslu autorského zákona, **může být** někdy **obtížné**. Nelze to posuzovat podle rozsahu, účelu či významu výtvořky (§ 2 odst. 1 konec první věty).

Autorským dílem může být aforismus, naopak dlouhý, ale jednoduchý popis (návod) obsluhy stroje autorským dílem pravděpodobně nebude (nepůjde o jedinečné tvůrčí vyjádření).

Častým dotazem je, zda např. **zkušební testy** mohou být autorskoprávně chráněny. Opět záleží na způsobu jejich vytvoření (na formulaci a výběru otázek, jejich uspořádání apod.), do jaké míry jsou jedinečným výtvořem.

**příklad
z praxe**

Totéž lze říci o **vzdělávacích programech**. Pokud např. půjde o stručný výčet jednotlivých témat, popř. stručný popis jednotlivých témat, je velká pravděpodobnost, že nebude splněn znak jedinečnosti takového výtvořu (s velkou pravděpodobností by různí tvůrci vytvořili při stejném zadání totožné nebo přinejmenším téměř totožné výčty témat).

Čím **propracovanější vzdělávací program** bude (podrobnější, určitým specifickým způsobem strukturovaný apod.), tím větší je **pravděpodobnost**, že bude **splňovat** znaky autorského díla (odborného).

Nutno ovšem doplnit, že v případě, že konkrétní vzdělávací program nebude chráněn jako autorské dílo, nelze vyloučit jeho ochranu podle jiných právních předpisů (např. nekalosoutěžních). V případě sporu, zda konkrétní výtvoř je či není autorským dílem, by rozhodl soud, zpravidla vycházející ze znaleckého posudku.

3.2 Autorská díla ve škole

Lze říci, že **autorská díla**, a totéž platí přinejmenším i o **záznamech** (zvukových i zvukově obrazových), možná i o **vysílání** rozhlasu či televize, jsou **ve školách běžně využívána** v rámci výuky i mimo ni. Kromě toho jsou **autorská díla** během vzdělávacího procesu **běžně vytvářena**, a to jak žáky/studenty, tak i pedagogy.

§

Podle okolností jejich vzniku půjde nejčastěji o školní díla (§ 35 odst. 3 AZ, viz podrobněji dále) a o díla zaměstnanec-ká (§ 58, viz podrobněji dále), ale může jít i o autorská díla, jejichž právní režim se řídí obecnou úpravou autorských práv podle autorského zákona.

příklad
z praxe

Autorská díla mohou vznikat na všech stupních škol, dokonce i v mateřských školkách. Autorským dílem mohou být **slohové práce** žáků základních škol, autorskými díly by měly být **seminární, bakalářské, diplomové** a další **kvalifikační práce** studentů vysokých škol. (Pokud jimi nejsou z důvodu, že nespĺňují podmínku jedinečného výsledku tvůrčí činnosti studenta, neměly by být zřejmě uznány jako splňující kritéria kladená na tyto kvalifikační práce.)

3.3 Autor, spoluautoři

§

Autorem - tvůrcem autorského díla - může být podle české právní úpravy pouze fyzická osoba (§ 5 AZ).

osobnost
autora

Pro to, aby se člověk mohl stát autorem, **nejsou** stanoveny **žádné podmínky** (věk, dosažené vzdělání, členství v uměleckém svazu apod.) Autorem proto může být **kdokoli**, počínaje dítětem a konče seniorem vyplňujícím si volný čas psaním, malováním atd. V případě **nezletilých dětí**, popř. **osob zbavených způsobilosti k právním úkonům**, je nutno vždy **posoudit**, kdo je zastupuje v případě **uzavírání licenčních smluv** k užití jejich autorských děl, je-li uzavření takové smlouvy k užití díla nezbytné. To se řídí obecnou občanskoprávní úpravou (§ 26 a násl. občanského zákoníku).

Autorský zákon zná dále pojem **spoluautor** (§ 8 AZ), resp. **dílo spoluautorů**. Jde o takové dílo, které vzniklo společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů jako dílo jediné, přičemž musí jít o tvůrčí činnost ve stejném oboru (např. literatura) a tvůrčí činnost musí probíhat společně až do doby dokončení díla. **Není rozhodující**, zda lze či nelze **podíly** jednotlivých autorů **odlišit**, **podstatné je**, že nemohou být **způsobilé k samostatnému** užití.

§

O dílo spoluautorů nejde např. v případě literárního díla **doplněného ilustracemi** (dílo literární a dílo výtvarné). **Spoluautorem dále není** ten, kdo autorovi díla poskytl technickou či odbornou pomoc, radu, konzultaci apod.

**spoluautorství
v praxi**

Autorské právo k dílu **spoluautorskému** přísluší všem spoluautorům společně a **nerozdílně**, o nakládání s dílem (např. o uzavření licenční smlouvy apod.) **rozhodují jed-
nomyslně**.

**práva
spoluautorů**

Pokud by některý ze spoluautorů bez vážného důvodu **brá-
nil** ostatním spoluautorům **v nakládání s dílem**, mohou se tito domáhat u soudu, aby nahradil projev vůle tohoto spolu-
autora soudním rozhodnutím. Z **právních úkonů** týkajících se spoluautorského díla jsou oprávněni a povinni všichni spoluautoři společně a **nerozdílně**. Pokud jde o výnosy z užití díla (licenční odměny), platí, že pokud se spoluautoři předem nedohodnou jinak, jsou **podíly** jednotlivých spoluautorů **úměrné velikosti** jejich tvůrčích příspěvků. **Nelze-li** tyto **příspěvky rozeznat**, jsou **podíly stejné**.

Ve vzdělávacím procesu (ve školách, vzdělávacích kurzech apod.) může nastat **situace**, kdy se **žák/student** a **pedagog** stanou **spoluautory**, nebo dva a více žáků/studentů se stanou spoluautory atp. Nemělo by k tomu dojít v případě kvalifikačních prací, ty by měly být výsledkem samostatné práce žáka/studenta, ale není to vyloučeno v případě různých cvičení, seminárních prací apod., zejména v předmětech, jako je výtvarná výchova, popř. na uměleckých školách apod.

**příklad
z praxe**

V praxi nemusí toto spoluautorství činit **žádné problémy**, ovšem zpravidla jen **do okamžiku**, kdy vyjde najevo, že **výtvar lze** nějak, zejména komerčně, **využít**, ať už tak bude chtít učinit škola nebo některý ze spoluautorů. Pak bude nutno posoudit, zda jde v **případě žáka/studenta o školní dílo** (zpravidla ano) a v **případě pedagoga o zaměstnanecké dílo** či nikoli, aby bylo možné **určit**, kdo vykonává **práva** k takovému dílu a kdo může např. **uzavírat licenční smlouvy** apod.

§

I v případě těchto spoluautorských děl platí **úprava spoluautorství** podle § 8 AZ, tzn., že podle okolností konkrétního případu by **práva** k dílu **vykonával společně** žák/student a škola (zaměstnavatel pedagoga) nebo žák/student a pedagog.

Pro spojená díla (např. literární text a ilustrace, hudba a text apod.) neobsahuje autorský zákon žádnou zvláštní úpravu, k **užití** takto spojených děl je třeba **souhlasu** obou, popř. **všech autorů**, bylo-li jich více.

3.4 Školní dílo

§

Definice školního díla je obsažena v § 35 odst. 3 AZ. Jde o dílo (nebo výkon či záznam) vytvořené žákem/studentem ke splnění školních nebo studijních povinností, vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení.

Školní díla může škola **užít** nevýdělečně k **výuce** nebo k **vlastní vnitřní potřebě** (tj. pro potřebu svých zaměstnanců). **Nad rámec** takového užití potřebuje škola **souhlas autora**, poskytovaný licenční smlouvou. Vzhledem k tomu, že **škola** do vzniku školních děl více či méně **investuje** (lid-

ské a často i značné finanční zdroje), jsou její **zájmy** autor-
ským zákonem **zohledněny**.

Škola má za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla a pokud autor takového díla odpírá udělit svolení k užití díla bez závažného důvodu, může se škola domáhat u soudu nahrazení chybějícího projevu vůle soudním rozhodnutím (§ 60, odst. 1 AZ).



Také **autor školního díla** (žák/student) může, **není-li sjednáno** mezi ním a školou **jinak** a není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy, své dílo **užít sám** (např. jej vystavit, přednést na veřejnosti, vydat vlastním nákladem apod.) nebo poskytnout jinému licenci k užití díla (např. uzavřít s nakladatelstvím licenční smlouvu na vydání díla nebo s výrobcem oděvů či nábytku na užití jeho návrhu designu atp.).

Škola může v případech, kdy autor školního díla toto dílo sám užije nebo poskytne jinému licenci k užití díla, po autorovi **požadovat**, aby **z výdělků** takto dosaženého **přispěl na úhradu nákladů**, které na vytvoření díla škola vynaložila, a to **až do jejich skutečné výše**. Pokud škola sama dílo nějak využila, přihledne se při stanovení výše příspěvku autora také k vyšší výdělků dosaženého samotnou školou.

3.5 Zaměstnanecké dílo

Zaměstnaneckým dílem je dílo vytvořené autorem ke splnění jeho povinností vyplývajících z jeho pracovněprávního (či služebního) vztahu k zaměstnavateli (§ 58 odst. 1 věta první AZ), a to platí jak pro pracovní poměr, tak i pro pracovněprávní vztahy vzniklé na základě dohody o provedení práce či o pracovní činnosti. Zaměstnaneckým dílem nebude jakékoli dílo, které zaměstnanec vytvoří v pracovní době či využitím zařízení či materiálu zaměstnavatele.



pracovní náplň **Podstatné** je, zda **vytváření autorských děl** obecně, ale častěji určitého specifického druhu, je **součástí pracovní náplně** zaměstnance (buď přímo v pracovní smlouvě či v příloze k pracovní smlouvě apod.).

Pokud není, pak jakékoli dílo vytvořené zaměstnancem bude běžné autorské dílo, k němuž si autor vykonává práva sám, a **kdokoli, včetně jeho zaměstnavatele**, je bude chtít užít, **bude muset** s autorem **uzavřít licenční smlouvu** (nepůjde-li o některý z případů, kdy lze dílo užít i bez souhlasu autora, viz dále).

příklad z praxe Nemá-li např. **pedagog ve své pracovní náplni** pořizování fotografické dokumentace školních výletů, pak **fotografie** pořízené na takové akci **může škola použít** na internetových stránkách školy **jen se souhlasem** jejich autora.

! **Využije-li zaměstnanec neoprávněně zařízení** (počítač) a materiál (papír atd.) **zaměstnavatele** k činnostem, které s jeho **pracovní náplní nijak nesouvisí** (např. k umělecké či odborné tvorbě nad rámec pracovních povinností), nevznikne touto činností zaměstnanecké dílo. **Může to však být** pro zaměstnavatele **důvod** domáhat se **náhrady škody** či důvod k jinému **postihu** zaměstnance.

V případě, že jde o zaměstnanecké dílo, pak platí – **pokud si** zaměstnavatel a zaměstnanec **dopředu** (před vznikem díla) **nedohodnou jiný režim** – že **práva** k takovému dílu **vykonává zaměstnavatel** svým jménem a na svůj účet. Zaměstnavatel proto může jednak dílo užít sám (např. vydat tiskem vlastním nákladem nebo zpřístupnit na internetových stránkách školy apod.) nebo uzavřít licenční smlouvu s jinou osobou (např. s nakladatelstvím apod.).

Osobnostní práva autora zůstávají nedotčena (tj. nikdo jiný se nemůže označit za autora takového díla), ale pokud není sjednáno jinak, platí, že autor svolil k tomu, aby dílo bylo uváděno na veřejnosti pod jménem zaměstnavatele. Dále **obdobně platí**, tj. nebylo-li sjednáno jinak, že **autor svolil ke zveřejnění díla**, k úpravám, zpracování **včetně překladu**, ke spojení s jiným dílem, k zařazení do díla souborného apod. (§ 58 odst. 4 a 5 AZ).



Má se za to, že **odměna za vytvoření** a užití díla je **zahrnuta ve mzdě** či jiné odměně vyplácené zaměstnanci. Pokud by se tato mzda dostala do **značného nepoměru** k zisku z využití práv a významu takového díla pro dosažení zisku, pak **má zaměstnanec právo na přiměřenou dodatečnou odměnu**. To se **netýká některých druhů děl**, zejména počítačových programů (§ 58 odst. 4 AZ).



Zanikne-li pracovněprávní vztah z důvodu **zániku zaměstnavatele** (bez právního nástupce), **vrací se práva zpět k autorovi** a ten si je nadále vykonává sám. **Zanikne-li pracovněprávní vztah**, ať už dohodou, výpovědí či smrtí zaměstnance, **vykonává práva k dílu i nadále zaměstnavatel**. (§ 58 odst. 8 AZ)



3.6 Dílo vytvořené na objednávku

Ve školách jsou využívána v různých souvislostech, ať už při výuce či při zajišťování chodu školy apod. také **autorská díla** vytvořená **na objednávku**. Může jít o **výukové materiály** (učebnice apod.) nebo o **počítačové programy** atd. Smlouvy o dílo jsou upraveny v občanském a obchodním zákoníku. (§ 631 a násl. občanského zákoníku, resp. § 536 a násl. obchodního zákoníku)



Autorský zákon pouze stanoví, že **dílo vytvořené na objednávku** může objednatel užit **pouze k účelu vyplývajícímu ze smlouvy**. Proto je důležité tento účel ve smlouvě **dostatečně specifikovat**. K užití díla **nad rámec** účelu smlouvy je již nutno uzavřít licenční smlouvu (§ 61 AZ).

§

Nutno **pamatovat** na to, že pro počítačové programy a databáze (a kartografická **díla, která nejsou díly kolektivními**) platí, že se **považují za díla zaměstnanecká** (se všemi výše uvedenými důsledky) i v případech, kdy byla autorem zhotovena na objednávku (§ 58 odst. 7 AZ).

příklad z praxe

To by byl případ, kdy si škola objedná vytvoření počítačového programu přímo u programátora-fyzické osoby. Pokud si škola totéž objedná u softwarové firmy, nebude se vztah řídit těmito ustanoveními. Škola obdrží od softwarové firmy licenční smlouvu, na jejímž základě bude moci počítačový program využívat, v žádném případě se ale nestane vykonavatelem práv k tomuto počítačovému programu, jak je tomu v případě zaměstnaneckých děl.

3.7 Vznik práv

§

Autorské právo **vzniká** automaticky **okamžikem**, kdy je dílo **vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě**, tzn. okamžikem, kdy je **zachyceno** na papír či jiný nosič, **předneseno** slovně apod., takže je může vnímat i jiná osoba než sám autor (§ 9 odst. 1 AZ).

Ke vzniku ochrany **není nutné splnit žádné formality**, jako např. registraci apod. (jak je tomu v případě práv průmyslových, např. k ochranným známkám nebo k vynálezům apod.). Pro vznik ochrany **není zapotřebí ani opatřovat dílo** jakoukoli **doložkou** či výhradou, např. prohlášením – Všechna práva vyhrazena či známým céčkem v kroužku apod.

Všechny tyto výhrady mají původ v **mezinárodních smlouvách**, jejichž účelem je **překonat rozdíly** v právních úpravách v těch státech, které přiznávají ochranu neformálně, a v jiných, které až po splnění určitých formalit. Doložka sestávající z ©, jména autora (popř. jiného nositele práv) a roku prvního vydání, byla zavedena Všeobecnou úmluvou o autorském právu z roku 1952, a to především proto, že v té době Spojené státy americké (USA) nebyly ještě smluvní stranou.

**výhrady
autorských
práv**

Bernské úmluvy (zakotvující princip neformální ochrany autorského práva). USA podmiňovaly tehdy - a **až do roku 1989**, kdy k Bernské úmluvě přistoupily - vznik ochrany registrací práv u Copyrightového úřadu. Pokud **dílo registrováno nebylo, bylo na území USA zcela volné**. Po nátlaku ostatních států bylo Všeobecnou úmluvou **zavedeno pravidlo**, že pro vznik ochrany (v USA a v dalších státech s obdobnou úpravou) **postačí**, pokud budou všechny výtisky děl, které se dostanou na území těchto států, **označeny výše zmíněnou copyrightovou výhradou**.

V dnešní době má tato výhrada, i nadále běžně používaná, hlavně **informační funkci**. Označuje subjekt, na nějž je třeba se obrátit, pokud má potenciální uživatel zájem o využití díla. **Označit dílo copyrightovou výhradou může každý, není třeba žádat o svolení žádný úřad.** (To s sebou nese i určité nevýhody - někdy jsou takto označeny i výtvořry, které z hlediska autorského zákona vůbec autorskými díly nejsou.)

**informační
funkce
výhrad
autorských
práv**

Podobnou výhradou je značka © spolu se jménem výrobce (nahrávací společnosti) a rok prvního vydání zvukového záznamu, **zavedená**, z obdobných důvodů jako copyrightová výhrada, jinou mezinárodní smlouvou, a to Úmluvou o ochraně výrobců zvukových záznamů **proti nedovolenému rozmnožování jejich zvukových záznamů** z roku 1971 (označovanou také jako Ženevská protipirátská úmluva).

**výhrada práv
ke zvukovému
záznamu**

**určení
autorství**

Neformální vznik ochrany může přinést určité problémy v případech sporů o autorství. Zatímco **nositeli** (majiteli) **průmyslových práv** stačí **prokázat registraci** jeho práv u příslušného úřadu (v České republice u Úřadu průmyslového vlastnictví), v případě autorského práva musí být jeho **nositel** (autor, dědic, popř. zaměstnavatel atd.) schopen **prokázat**, že autorské právo, popř. jeho výkon (v případě zaměstnaneckých děl) **přísluší skutečně jemu**. Může tak učinit např. **doložením pracovních verzí díla** (ten, kdo by dílo pouze opsal, okopíroval apod., by je měl těžko k dispozici), svědeckými výpověďmi, evidencí u kolektivního správce apod. Někdy se doporučuje uložit **kopii díla**, je-li to s ohledem na jeho povahu možné, do notářské úschovy nebo poslat si sám sobě kopii díla doporučeně do vlastních rukou (a obálku neotevírat až do okamžiku eventuálního soudního sporu).

3.8 Vlastnictví hmotného substrátu

V této souvislosti je nutno zmínit ještě jednu důležitou věc. **Autorské dílo** bývá zpravidla vyjádřeno prostřednictvím určitého **hmotného předmětu** (např. na papíře, na digitálním nosiči, na plátně, prostřednictvím kamene či kovu atp.) a zcela běžně **nastává situace**, že vlastníkem tohoto hmotného předmětu (v autorskoprávní teorii označovaném jako hmotný substrát) je **osoba odlišná od autora**, popř. jeho dědice apod.

§

Tím, že někdo **získá** do vlastnictví **věc**, jejímž prostřednictvím je **vyjádřeno** autorské dílo (např. koupí knihu v knihkupectví či DVD s filmem, získá darem od autora originál uměleckého díla apod.), **nezískává tím i autorská práva** k autorskému dílu (§ 9 odst. 3 AZ).

Obdobně platí, že ten, kdo je vlastníkem materiálu, poskytnutého autorovi k vytvoření díla (papír, temperové barvy, dřevo

atp.), **nestává se nositelem autorských práv** k dílu z takového materiálu vytvořeného. Poskytne-li např. škola žákovi/studentovi materiál a ten z něho vytvoří autorské (zpravidla školní) dílo, pak vlastníkem hmotného substrátu bude škola, autorská práva budou náležet žákovi/studentovi.

Otázka vlastnictví hmotného substrátu, resp. změny vlastnictví, vyvstává také v souvislosti s odevzdáváním školních děl (typicky diplomových či jiných takových kvalifikačních prací, ale může jít i o domácí úkoly z výtvarné výchovy, slohové domácí práce atd., které žáci/studenti vypracují doma, na svém materiálu, a ve škole je odevzdají). Samotným **odevzdáním věci nedochází k přechodu vlastnického práva** k věci, **není-li tak výslovně stanoveno** např. ve školním řádu, v podmínkách pro zpracování a odevzdání diplomových prací apod. **Vlastník** (žák/student) pak může **požadovat vydání** věci.

**domácí
úkoly**

Taková situace může nastat např. v uměleckých školách, **když žák/student zamýšlí použít svá** dříve vytvořená **díla** pro prezentaci v přijímacím řízení na školu vyššího stupně, pro výstavu svých raných děl, pro účast v soutěži atd.

Podle autorského zákona platí, že **vlastník** hmotného substrátu **není povinen** tuto věc **udržovat a chránit před zničením** (není-li dohodnuto jinak či nevyplývá-li ze zákona jinak). To však platí skutečně jen pro vlastníka věci, jejímž prostřednictvím je autorské dílo vyjádřeno. Z toho důvodu lze doporučit **školám**, aby této otázce **věnovaly dostatečnou pozornost a předešly** možným **nedorozuměním a komplikacím**.

**právo
nezaniká**

Zničením či jiným zánikem hmotného substrátu **nezanikají** autorská práva k dílu (§ 9 odst. 2 AZ).

§

příklad z praxe I to se může stát **problémem** v situaci, kdy např. **student odevzdá** určité umělecké **dílo** (školní dílo) **škole** a posléze **dojde ke zničení** tohoto **díla**, třeba i zásahem vyšší moci (povodeň apod.).

prokazování autorství Pokud si **student** (či škola) **nepořídí dokumentaci** díla (fotografii, popis apod.), bude se autorství či existence takového díla, resp. autorských práv, **obtížně prokazovat**. Z toho důvodu lze doporučit, aby si především **autoři** takovou **dokumentaci** ve svém vlastním zájmu **sami vedli**.

3.9 Obsah a doba ochrany autorského práva



Obsahem autorského práva jsou tzv. **práva osobnostní** (někdy označovaná jako práva morální) a **práva majetková** (§ 10 AZ). Zatímco **práva osobnostní zanikají** smrtí autora (s určitými výjimkami, viz dále), **práva majetková** smrtí autora **nezanikají** a **přecházejí** na jeho právní nástupce - **na dědice** (ze zákona nebo ze závěti), popř. na stát, jako tzv. odúmrtí, a trvají dále **ještě 70 let po smrti** autora (§ 27 odst. 1 AZ).



Pro některé **zvláštní případy** autorských děl stanoví autorský zákon jiný způsob **výpočtu doby ochrany**, např. u děl anonymních a pseudonymních, kde autor není znám, a tudíž není známo ani datum jeho smrti, se 70letá doba ochrany počítá **od zveřejnění díla** apod. (§ 27 odst. 2 a 3 AZ).

3.10 Osobnostní práva

právo na zveřejnění K osobnostním právům autora patří především **právo na zveřejnění díla** (§ 11 odst. 1 AZ). V zásadě platí, že jedi-
ně **autor** může **rozhodnout**, zda jeho dílo bude **zveřejněno**

či nikoli, např. umístěním na internet, vydáno v časopise apod. **Toto právo**, stejně jako jiná práva autora, **může být omezeno**, popř. **vyloučeno pouze zákonem**.

Dalšími osobnostními právy je právo osobovat si autorství, včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být jeho autorství uvedeno při zveřejnění a dalším užití díla. Dále je to právo na **nedotknutelnost** díla, spočívající mimo jiné v právu **svolit** k jakékoli **změně** nebo jinému zásahu do díla, například k **přepřerování** či **překlada** díla, spojení s jiným dílem apod., nestanoví-li zákon jinak (viz dále zejména výjimky a omezení práv).

**další
osobní
práva**

Osobnostních práv se autor **nemůže vzdát**, jsou **nepřevoditelná** a **smrtí** autora **zanikají** (§ 11 odst. 4 AZ). Nicméně **ani po smrti** autora si nikdo nesmí osobovat autorství k jeho dílu, autorské dílo **nesmí být užito** způsobem **snížujícím** jeho **hodnotu** a **vždy**, kdy je to obvyklé, musí být **uveden autor díla** (§ 11 odst. 5 AZ). Ochrany proti porušení těchto zásad, a to **i po uplynutí doby** ochrany majetkových práv, se může **domáhat** kterákoli **osoba** autorovi **blízká** a dále i právnická osoba sdružující autory nebo příslušný kolektivní správce práv (§ 11 odst. 5 AZ).

§

Osobami blízkými jsou podle § 116 občanského zákoníku **příbuzný v řadě přímé**, sourozenec a manžel (či registrovaný partner); jiné **osoby v poměru rodinném** nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

**osoba
blízká**

3.11 Zveřejňování a další zpřístupňování kvalifikačních prací

§

Z pohledu školy, konkrétně vysoké školy, je důležitá výjimka zakotvená v § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění zákona č. 552/2005 Sb., (dále jen „VŠZ“), zavedená s účinností od 1. ledna 2006.

Podle tohoto zákona **platí fikce**, že **odevzdáním** zde uvedených **kvalifikačních prací** (disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní) **autor souhlasí se zveřejněním** své práce podle tohoto zákona, a to **bez ohledu** na výsledek obhajoby (§ 47b odst. 3 VŠZ).

zveřejňování prací

Vysoká škola je povinna tyto kvalifikační práce odevzdané uchazečem k obhajobě **nejméně pět pracovních dnů** před konáním obhajoby **zveřejnit** - umožnit **nahlížení veřejnosti** do těchto prací a umožnit veřejnosti **pořizovat si** na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny (§ 47b odst. 2 VŠZ).

Vysoká škola je dále **povinna** nevýdělečně **zveřejňovat** (přesněji řečeno zpřístupňovat) ty **kvalifikační práce**, u kterých **proběhla obhajoba**, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby, **prostřednictvím databáze** kvalifikačních prací, kterou spravuje, přičemž **způsob** zveřejnění stanoví **vnitřní předpis** vysoké školy (§ 47b odst. 1 VŠZ).

přístup k dílu

Při tomto **zpřístupňování** musí ovšem škola **respektovat** autorský zákon, konkrétně § 37 upravující **režim nakládání se zveřejněnými**, popř. vydanými autorskými **díly** (a záznamy), knihovnami (včetně knihoven školních) a školskými a vzdělávacími zařízeními.

Podstatné je zejména to, že **zveřejněné** kvalifikační práce lze **půjčovat prezenčně** (nikoli absenčně) pro účely výzkumu nebo soukromého studia, **pokud autor** takové **užití nevy-**

loučil, a dále je lze **zpřístupňovat** prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v prostorách knihovny (či školy), zjednodušeně řečeno **prostřednictvím intranetu**.

Nelze je však, **bez výslovného souhlasu autora, zpřístupňovat on-line**. K takovému užití je třeba **licenční smlouvy**, kterou lze uzavřít např. v souvislosti s odevzdáváním práce k obhajobě apod.

Skutečnost, že dílo **bylo zveřejněno**, ať už s výslovným souhlasem autora nebo na základě fikce podle VŠZ, má svůj **zásadní význam** pro to, jak lze dále s dílem nakládat v rámci tzv. **mimosmluvních užití díla**, jinak řečeno, jaké výjimky a omezení práv lze v případě takového zveřejněného díla využít. **Většina výjimek** se totiž **vztahuje** právě jen na díla již (oprávněně) **zveřejněná** (§ 29 odst. 2 AZ).

výjimky

3.12 Majetková práva

Označení jednotlivých majetkových práv (§ 12 odst. 4 AZ) a dále **definice jednotlivých práv** (§ 13 a násl. AZ) **vymezují zároveň způsoby užití autorských děl**.

§

Majetkovými právy (a způsoby užití) jsou především **právo na rozmnožování autorských děl** (jinak řečeno výroba rozmnoženin autorských děl) v **jakékoli podobě, formě, rozsahu** (tiskem, na CD či DVD nosičích apod.).

užití díla ve hmotné podobě

Dále **právo na rozšiřování originálu** (např. výtvarného díla) a **rozmnoženin autorských děl** (knih, reprodukcí obrazů, zvukových nahrávek apod.), **právo na pronájem** (např. filmových DVD ve videopůjčovnách), **právo na půjčování** (typicky v knihovnách, včetně školních knihoven) a **právo na vystavování** (na výstavách, ale také na nástěnkách ve vestibulech škol apod.).

**užití díla
v nehmotné
podobě**

Kromě toho existují i **další práva užití díla**, označovaná jako práva k **užití díla v nehmotné podobě**.

Jde především o **právo na živé provozování díla** (na koncertech či při divadelních představeních, při veřejném čtení, přednáškách apod.), o **právo na provozování ze záznamu** (na diskotékách, v dopravních prostředcích – např. promítání videokazet či DVD nosičů v autobusech dálkové přepravy nebo v letadlech, ale např. i ve školních družinách apod.).

Dále je to také **právo na vysílání díla rozhlasem** či **televizí, přenosem** takového **vysílání** (např. provozovatelem kabelové televize přenášející vysílání původních vysílatelů) a tzv. provozování vysílání podle autorského zákona (typicky jde o televize či rozhlasové přijímače umístěné např. v hotelových pokojích, v restauracích, v prodejnách apod.).

V dnešní době je velmi důležitým právem obecně vymezené právo na sdělování autorského díla veřejnosti způsobem, že kdokoli může mít k němu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo obdobnou sítí. Jde, zjednodušeně řečeno, o užití autorských děl prostřednictvím internetu (umístěním na určité internetové stránky k pouhému zhlédnutí, ke stažení apod.).

§

V zásadě platí, nestanoví-li autorský zákon jinak (např. v části upravující výjimky a omezení práv, viz dále), že k **jakémukoli užití autorského díla**, a to v **původní** či **jakkoli zpracované podobě** (např. v překladu, ve spojení s jiným dílem, v aktualizované podobě apod.), je **nutno získat souhlas autora** (§ 12 odst. 1 AZ). Tento **souhlas se uděluje licenční smlouvou** (viz dále).

**příklad
z praxe**

Bude-li chtít například nakladatelství vydat novou (aktualizovanou) verzi učebnice či učební pomůcky, není vyloučeno, že autor původní verze bude souhlasit s tím, že aktualizaci jeho textu zpracuje (vytvoří) jiná osoba. Nelze však takové

změny či doplnění textu provést bez souhlasu autora původní verze.

V této souvislosti nutno zdůraznit, že skutečnost, že určité autorské **dílo bylo zpřístupněno prostřednictvím internetu** (a to i třeba i samým autorem), **neznamená**, že s takovým **dílem lze zcela libovolně nakládat**.

Pokud není přímo u díla stanoveno jinak (např. není uvedeno, že dílo je šířeno pod určitým typem licence Creative Commons apod., viz dále), lze je číst, lze z něho citovat, podle obecných pravidel pro citace (viz dále), není-li to nějak technicky zabezpečeno proti stažení, lze si pořizovat rozmnoženinu pro osobní, popř. vlastní vnitřní potřebu (viz dále).

Např. je **možné využít fotografie či obrázky** z internetových verzí deníků a časopisů **pro ilustraci v prezentaci zpracované pedagogem**. Obdobně lze do prezentace využít části textu z autorského díla zpřístupněného na internetu.

**příklad
z praxe**

Není rovněž vyloučeno použít článek či autorské **dílo umístěné na internetu při výuce** tak, že **pedagog pořídí tiskové rozmnoženiny, které rozdá žákům/studentům** za účelem další práce s textem během vyučování (např. rozbor obsahu, hledání chyb apod.). Vždy, je-li to možné, by měl být uveden autor, název díla a zdroj (např. http adresa apod.).

Díla umístěná na internetu však nelze stahovat, rozmnožovat a dále šířit k jiným než vzdělávacím a vědeckým účelům, jejichž účelem není dosažení hospodářského nebo obchodního prospěchu.

Porušením autorského práva bude např. **umístění učebního textu** (odborného autorského díla) zpracovaného pedagogem **na internetu** (např. žákem/studentem) **bez souhlasu autora** (pedagoga), popř. bez souhlasu školy coby vykonavatele autorských práv k zaměstnaneckému dílu.

**příklad
z praxe**

Pro některé případy užití stanoví autorský zákon výjimky a omezení, které umožňují užití díla bez souhlasu autora a v řadě případů i bez povinnosti platit odměnu (§ 29 a násl. AZ). Mnoho z těchto výjimek a omezení lze využít i ve školách.

3.13 Jiná majetková práva

**jiná
majetková
práva**

Autorský zákon přiznává autorovi dále také tzv. **jiná majetková práva**. Jde především o **právo na odměnu příslušející autorovi** (a většinou nositelů práv souvisejících s právem autorským) v **souvislosti s rozmnožováním autorských děl pro osobní, resp. vlastní vnitřní potřebu** (§ 25 AZ, příloha k AZ a vyhláška č. 488/2006 Sb., ve znění vyhlášky č. 408/2008 Sb.) a **právo na odměnu příslušející autorovi při opětovém prodeji originálu** uměleckého díla (typicky např. díla výtvarného – malířského či sochařského apod.).

**náhradní
odměny**

Tzv. náhradní odměny příslušející autorům a dalším nositelům práv v **souvislosti s rozmnožováním autorských děl pro osobní a vlastní vnitřní potřebu** částečně **kompenzují ztráty vznikající nositelům práv v důsledku** toho, že si fyzické osoby a v omezené míře i právnické osoby či podnikající fyzické osoby mohou **pořizovat rozmnoženiny autorských děl** a záznamů, **aniž by si nutně museli koupit** tzv. originální **rozmnoženinu**.

Autorský zákon umožňuje fyzickým osobám pořizovat si rozmnoženiny autorských děl, a to buď tiskové rozmnoženiny nebo rozmnoženiny v podobě záznamu (dnes již téměř výlučně v podobě digitálního záznamu na CD, DVD, flash disku apod.).

Právnické osoby (včetně škol) a podnikající fyzické osoby si mohou pořizovat pouze tiskové rozmnoženiny autorských děl, nikoli zvukové, zvukově obrazové či jiné záznamy.

Tato **možnost pořídit si rozmnoženinu** je autorským zákonem **zpoplatněna** v **podobě** tzv. **náhradní odměny**, kterou **vybírají** od osob povinných tyto odměny odvádět (tj. od výrobců a dovozců přístrojů a nenahraných nosičů a od poskytovatelů tiskových rozmnožovacích služeb) **příslušní kolektivní správci**, kteří je pak **vyplácejí autorům** a dalším oprávněným nositelům práv (výkonným umělcům, výrobcům záznamů a nakladatelům) podle klíče stanoveného v § 104 a **rozúčtovacími řády** kolektivních správců.

Právo na odměnu při opětném prodeji originálu uměleckého díla se týká všech prodejů originálů uměleckých děl, které se uskutečňují poté, co autor převedl takový originál do vlastnictví jiné osoby, pokud takový následný prodej probíhá za účasti profesionálního obchodníka s uměním (zpravidla prostřednictvím aukční síně, galerie apod.).

Podmínkou je, že kupní cena dosáhla výše 1500 EUR a více. Výše odměny náležící autorovi je stanovena degresivně (od 4 do 0,25 % kupní ceny, maximálně 12 500 EUR). Podrobnosti jsou upraveny v § 24 AZ a v příloze k AZ.

3.14 Obsah a doba ochrany práv souvisejících s právem autorským a zvláštního práva pořizovatele databáze

Pro úplnost zmiňme ve stručnosti rovněž obsah a dobu trvání ochrany dalších práv chráněných autorským zákonem.

Osobnostní práva výkonného umělce jsou podobná těm, která přísluší autorovi (§ 70 AZ). Jde především o právo rozhodnout o zveřejnění svého uměleckého výkonu a právo na nedotknutelnost výkonu (ochrana před každým znetvořením, zkomolením a jinou změnou výkonu, která by byla na újmu jeho pověsti).

**právo
umělce**

Určité odlišnosti jsou v úpravě práva na uvedení jména výkonného umělce v případech, kdy je výkon vytvářen spolu se členy uměleckého tělesa (hudebního, tanečního či divadelního souboru apod.).

§

Majetkovými právy výkonného umělce (§ 71 a násl. AZ) jsou právo na vysílání a jiné sdělování živého výkonu (např. rozhlasový přenos koncertu), právo na záznam živého výkonu, právo na rozmnožování, rozšiřování, pronájem a půjčování zaznamenaného výkonu, jakož i právo na sdělování zaznamenaného výkonu veřejnosti (provozováním ze záznamu, vysíláním, přenosem vysílání, sdělováním prostřednictvím internetu).

!

Majetková práva výkonného umělce trvají 50 let od vytvoření výkonu, a je-li v té době zveřejněn záznam výkonu, pak 50 let od takového zveřejnění (§ 73 AZ).

příklad z praxe

Posluchač živého koncertu si může pořídit záznam koncertu (např. nahráním do mobilního telefonu), ale tento záznam může použít jen pro osobní potřebu - v soukromí. To neplatí v případě promítání filmu v kině - podle § 30 odst. 3 AZ je pořizování záznamů tohoto druhu, a to i pro osobní potřebu, zásahem do autorského práva.

právo výrobce

Výrobci zvukového záznamu (záznamu hudebního díla, zvukové nahrávky divadelní hry či dramatizace literárního díla apod.) **nepřísluší žádná osobnostní práva**, pouze **práva majetková** (§ 76 AZ). Jde o **právo na rozmnožování, rozšiřování, pronájem, půjčování, vysílání a jiné sdělování** zvukového záznamu veřejnosti.

§

Práva trvají 50 let od pořízení zvukového záznamu; je-li v té době zvukový záznam vydán, pak 50 let od takového vydání, nebyl-li během 50 let od pořízení vydán, ale byl sdělen veřejnosti, pak trvá ochrana 50 let od takového sdělení (§ 77 AZ).

Výrobci zvukově obrazového záznamu (typicky filmu – tzv. audiovizuálního díla vymezeného v § 62 AZ, ale může jít i o jiné zvukově obrazové záznamy, které definici pojmu audiovizuálního díla nespĺňují, např. různé dokumentární záznamy apod.) **přisluší rovněž pouze práva majetková**, a to ve stejném rozsahu jako výrobci zvukového záznamu (§ 80 AZ).

Doba ochrany těchto práv trvá také 50 let od pořízení zvukově obrazového záznamu, a byl-li takový záznam v té době zveřejněn, pak od takového zveřejnění (§ 81 AZ).

Práva vysílatele k jeho vysílání jsou vymezena v § 84 AZ. Jde o **právo na záznam vysílání**, na **rozmnožování** a **rozšiřování záznamu** vysílání a právo na sdělování vysílání veřejnosti (např. provozováním vysílání prostřednictvím televizních či rozhlasových přijímačů – viz výše u práv autora, nebo prostřednictvím internetu). Právo vysílatele je **chráněno 50 let** od prvního vysílání (§ 85 AZ).

**právo
vysílatele**

Nakladatelům přiznává autorský zákon **jediné právo** (§ 87 AZ), a to **právo na podíl** z tzv. **náhradních odměn** příslušejících autorům a dalším nositelům práv (viz výše) v souvislosti s rozmnožováním autorských děl, zaznamenaných výkonů a záznamů pro osobní, resp. vlastní vnitřní potřebu.

**právo
nakladatele**

Z těchto odměn, vybíraných příslušnými kolektivními správci jednak od dovozců a výrobců přístrojů umožňujících zhotovování tiskových rozmnoženin, jednak od provozovatelů kopírovacích služeb, přísluší 40% právě nakladatelům vydaným děl.

Právo nakladatele trvá 50 let od vydání díla.

Nositelem zvláštního práva pořizovatele databáze je **fyzická** nebo **právní osoba**, která na svou odpovědnost pořídí databázi, nebo pro kterou tak z jejího podnětu učiní jiná osoba (§ 89 AZ). Databází se rozumí soubor nezávislých děl, údajů nebo jiných prvků, systematicky nebo metodicky uspo-

!
**zvláštní právo
pořizovatele
databáze**

řádaných a individuálně přístupných elektronickými nebo jinými prostředky (§ 88 AZ).

Obsahem zvláštního práva je **právo na vytěžování** (zjednodušeně řečeno kopírování) **celého obsahu** databáze nebo jeho **podstatné části**, a to jakýmikoli prostředky a jakýmkoli způsobem, a dále právo na **zužitkování** (jakékoli zpřístupňování) celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části, a to rozšiřováním rozmnoženin, pronájmem, prostřednictvím internetu apod. (§ 90 AZ).

§

Doba ochrany tohoto práva trvá 15 let od pořízení databáze a je-li v té době databáze zpřístupněna veřejnosti, pak od takového zveřejnění (§ 93 AZ).

3.15 Licenční smlouva

souhlas k užití díla Souhlas k užití díla **uděluje autor licenční smlouvou** (§ 46 a násl. AZ). Licenční smlouva **stanoví podmínky**, za nichž **může nabyvatel licence** (uživatel díla) **dílo užít**.

obsah smlouvy Jde především o vymezení způsobu užití (např. vydáním v podobě neperiodické publikace – jako knihu, pohlednici či plakát, vydáním v periodické publikaci – časopisu, novinách apod., výrobou a prodejem rozmnoženin – např. u designérských návrhů nábytku, nádobí, oděvů atd.), živým provozováním, vysíláním atd.

Dále by měla licenční smlouva určit **množstevní rozsah užití** (počet kusů rozmnoženin), **územní rozsah** (území České republiky či vybraných států nebo celosvětově apod.), **časový rozsah licence** (na kolik let, měsíců apod. se smlouva uzavírá). Není-li některá z výše uvedených podmínek upravena smlouvou, pak platí to, co stanoví pro takové případy § 50 AZ.

Nestanoví-li smlouva způsob či rozsah užití, má se za to, že licence byla poskytnuta k takovým způsobům užití a v takovém rozsahu, jak je to nutné k dosažení účelu smlouvy (§ 50 odst. 1 AZ).

Proto je důležité, aby o **účelu uzavření smlouvy** bylo **mezi stranami** smlouvy **jasno**.

Nestanoví-li smlouva nic ohledně územního, časového a množstevního rozsahu (či nevyplývá-li z účelu smlouvy jinak), pak platí, že licence je omezena na území České republiky, na dobu obvyklou u daného druhu díla, nejdéle na 1 rok, a na množství obvyklé u daného druhu díla a způsobu užití (§ 50 odst. 3 AZ). **Licenční smlouva** by **měla obsahovat** také **ustanovení o odměně**, ať už strany smlouvy zamýšlí uzavřít úplatnou nebo bezúplatnou smlouvu (§ 49 AZ).

Smlouva stanoví buď **přímo vyšší odměny** (paušálně či podílem z výnosů či kombinovaně) **nebo stanoví způsob určení** (výpočtu) **odměny**. Pokud chtějí strany smlouvy sjednat bezúplatnou smlouvu, musí tak ve smlouvě výslovně uvést (že se smlouva uzavírá jako bezúplatná).

Pokud strany smlouvy nechtějí ve smlouvě jakkoli vyšší odměny specifikovat, musí být z jednání při uzavírání smlouvy zřejmá jejich vůle uzavřít úplatnou smlouvu i bez určení výše odměny. Autor má pak nárok na odměnu obvyklou v době uzavření smlouvy.

Licence může být udělena jako **výhradní** nebo **nevýhradní**.

V prvním případě autor nesmí poskytnout licenci další (třetí) osobě a je povinen, není-li sjednáno jinak, sám se zdržet užití díla způsobem, k němuž licenci poskytl (§ 47 odst. 2 AZ).

§

!

§

typy
licencí

Výhradní licence musí být sjednána výslovně a písemně (§ 47 odst. 1 poslední věta, resp. § 46 odst. 4 AZ).

Nestanoví-li smlouva jinak, pak jde o licenci nevýhradní (§ 47 odst. 1 poslední věta). V tom případě může autor sám užít dílo stejným způsobem, k jakému nevýhradní licenci poskytl, a může rovněž udělit další nevýhradní licence dalším uživatelům.

další úpravy Autorský zákon upravuje řadu dalších pravidel týkajících se licenčních smluv, např. právo autora na kontrolu vyúčtování odměny (§ 49 odst. 4 AZ) či tzv. bestsellerový paragraf (§ 49 odst. 6 AZ), podle kterého má autor v případě, že odměna je stanovena paušální částkou a nikoli v závislosti na výnosech z využití licence, právo na přiměřenou dodatečnou odměnu, pokud výnosy z využití licence jsou ve zjevném nepoměru s odměnou, která náleží autorovi podle smlouvy.

Autorský zákon dále stanoví právo autora na tzv. autorské rozmnoženiny (§ 52 AZ), pravidla pro odstoupení od smlouvy (§ 53 AZ) či zvláštní ustanovení pro licenční smlouvu nakladatelskou (§ 56 AZ) ad.

veřejné licence Stále častěji se lze setkat s **novým typem licenčních smluv, označovaných** také jako tzv. **veřejné licence** a které lze od roku 2006 používat i v České republice.

§

Možnost uzavírat licence typu Creative Commons, GNU/GPL ad. byla zavedena novelou autorského zákona č. 216/2006 Sb., konkrétně § 46 odst. 5 a 6.

Tyto smlouvy jsou využívány zejména autory, pro něž není umělecká či vědecká tvorba sama o sobě zdrojem obživy a kteří mají zájem na tom, aby se jejich výtvoři volně užívaly a šířily.

Původně byly využívány především autory tzv. volně šiřitelných počítačových programů, postupně se rozšířily i do jiných tvůrčích oblastí. Stále více se používají např. smlouvy Creative Commons.

Ty jsou, zjednodušeně řečeno, **sjednávány** tak, že **autor opatří své dílo piktogramy a odkazem na smluvní ujednání** a zájemce o užití takového díla z piktogramů, popř. ze smluvních ujednání zjistí, jak může s dílem nakládat (zda je může dále zpracovávat a bezúplatně šířit, zpravidla za stejných licenčních podmínek a při uvedení jména původního autora atp.).

způsob uzavření

Podrobnosti o licencích Creative Commons lze nalézt na <http://www.creativecommons.cz/>

zdroj informací

Materiály šířené pod tímto typem licencí je možno, při respektování jimi stanovených podmínek, používat mj. i při výuce ve školách.

3.16 Výjimky a omezení práv

Jak již bylo několikrát zmíněno výše, autorský zákon upravuje řadu výjimek a omezení autorských práv, umožňujících užití autorského díla (a obdobně i výkonu, záznamu či vysílání) bez nutnosti uzavírat licenční smlouvu s autorem, popř. dědicem či jiným nositelem práv (např. zaměstnavatelem autora apod.) a ve většině případů i bez nutnosti platit odměnu.

Tyto výjimky a omezení jsou upraveny především v § 29 a násl. AZ.



Při výkladu všech ustanovení upravujících jednotlivé výjimky z práv je **nutno respektovat** tzv. **třístupňový test** obsažený v § 29 odst. 1 AZ, stanovující, že výjimky a omezení práva autorského (a obdobně i práv souvisejících s právem

autorským) lze uplatnit jen ve zvláštních případech stanovených v tomto zákoně (popř. v jiném zákoně, např. již výše zmiňovaném zákoně o vysokých školách), a pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora (viz dále).

Zmiňme několik výjimek z autorských práv, k nimž se vztahují nejčastější dotazy škol, učitelů a studentů.

volné užití Autorský zákon stanoví v § 30, co se za užití (ve smyslu autorského práva) nepovažuje – co je tzv. volným užitím. Jde o užití díla pro osobní potřebu. Osobní potřeba není v autorském zákoně definována, ale tradičně se vykládá jako potřeba fyzické osoby, její rodiny a blízkých přátel (rozhodně nikoli všech spolužáků ze třídy či školy, celého učitelského sboru apod.).

Užitím pro osobní potřebu není jakékoli zpřístupňování díla veřejnosti (např. přednesem na veřejnosti, umístěním na internetové stránky apod.).

§

Autorský zákon také stanoví, která užití, resp. užití jakých druhů autorských děl i pro osobní potřebu nejsou považována za volná užití, tzn. že i k takovému užití je nutno získat licenci od autora, popř. jiného nositele práv. To se týká mimo jiné a zejména počítačových programů (§ 30 odst. 3 AZ).

3.17 Kopírování na papír a na digitální nosiče

Fyzická osoba (učitel, žák/student), **právnícká osoba** (škola) či **podnikající fyzická osoba** si **mohou pro osobní**, resp. vlastní vnitřní **potřebu zhotovit sami** nebo prostřednictvím poskytovatele rozmnožovacích tiskových služeb tiskovou **rozmnoženinu autorského díla, na papír** nebo podobný podklad, čímž se myslí jakákoli plocha, na kterou

se tiskovou metodou přeneše autorské dílo – např. na triko, plátno, hrnek apod. (§ 30a AZ).

Autorský zákon stanoví výslovně, že takto nelze pořizovat rozmnoženiny vydaných notových záznamů děl hudebních či hudebně dramatických (§ 30a AZ).

§

Takto pořízené tiskové **rozmnoženiny** lze **použít jen pro osobní potřebu** (viz výše) nebo jen **pro vnitřní potřebu právnické osoby** či **podnikající fyzické osoby**, tj. pro potřeby zaměstnanců apod.

Takto zhotovené rozmnoženiny nelze např. rozdávat zájemcům o studium při dnech otevřených dveří, pro propagaci právnické osoby (např. propagaci školy apod.).

!

Pokud jde o **vnitřní potřebu školy**, tou se při **striktním výkladu rozumí výlučně potřeba učitelského sboru** (tj. učitelů samých), a především **potřeby související se vzdělávací činností školy**. Existují však i právní názory, že vnitřní potřebou právnické osoby (školy) se rozumí i potřeby žáků/studentů při realizaci školní výuky. Soudní rozhodnutí v této věci, které by poskytovalo právně závazný výklad, zatím není známo.

příklad z praxe

Častým dotazem v této souvislosti je, zda může škola kopírovat celé učebnice (popř. jiné výukové materiály) a rozdávat je žákům/studentům. K tomu je nutno uvést, jak již bylo zmíněno výše, že **vždy** je třeba **mít na paměti tzv. třístupňový test**.

Jednou z podmínek tohoto testu je, že užití díla v rámci **konkrétní výjimky nesmí být v rozporu s běžným způsobem užití díla a nesmí jím být dotčeny oprávněné zájmy autora**. V případě učebnic a jiných publikací, které mohou sloužit k výuce, je obvyklým způsobem užití

takových děl jejich vydání (nakladatelstvím) a rozšiřování prodejem výtisků.

- **Rozmnožování celých učebnic a jejich rozdávání** (nebo dokonce prodej) žákům, popř. i učitelům, ve velkém množství by s velkou pravděpodobností bylo v **případě soudního sporu shledáno užitím**, jež je v **rozporu s běžným užitím díla** a kterým jsou dotčeny oprávněné zájmy autora. Z tohoto důvodu nelze **školám rozmnožování celých učebnic** a jejich rozdávání žákům/studentům **doporučit**.

příklad z praxe Není však vyloučeno, aby pedagog zkopíroval přiměřeně rozsáhlé části učebnic či jiných materiálů a využíval je při výuce (např. zkopíroval článek v časopise a rozdal jej žákům/studentům k rozboru obsahu, vyhledávání gramatických jevů, k překladu apod.).

Totéž platí o jednotlivých cvičeních v učebnicích, obrázcích apod. Žáci/studenti si mohou sami (pro osobní potřebu) pořizovat rozmnoženiny učebnic (vypůjčených ve školní či jiné knihovně či od spolužáka), které mohou použít opět jen pro osobní potřebu (pro studium). Nemohou je však např. dále množit i pro další spolužáky apod.

Již výše byly zmíněny tzv. náhradní odměny, příslušející autorům a dalším nositelům práv z titulu tohoto rozmnožování pro osobní, resp. vlastní vnitřní potřebu. Tyto odměny zaplatí fyzická osoba, popř. právnická osoba, pořizující si rozmnoženinu díla, a to v ceně přístroje (pořídí-li si kopírku domů či takzvaně do firmy) nebo v ceně za kopii (v copyshopu apod.).

zpoplatnění kopírování Některé školy poskytují svým žákům/studentům či pedagogům kopírovací služby, a to buď přímo (např. zakoupí kopírovací přístroj) nebo umožňují jiným provozovatelům poskytovat tyto služby prostřednictvím jejich přístrojů umístěných v prostorách školy.

Poskytovatel tiskových rozmnožovacích služeb za úplatu je povinen příslušnému kolektivnímu správci předkládat v půlročních intervalech informace ohledně počtu zhotovených rozmnoženin (§ 25 odst. 6 AZ). Příslušným kolektivním správcem je DILIA, divadelní, literární, audiovizuální agentura (www.dilia.cz).



Odměna se platí v závislosti na pravděpodobném počtu zhotovených tiskových rozmnoženin chráněných autorských děl, přičemž podle přílohy k AZ platí, že tento počet činí u poskytovatelů rozmnožovacích služeb v prostorách školských a vzdělávacích zařízení 70% z celkového počtu všech rozmnoženin (§ 25 odst. 5 AZ a příloha k AZ).

Výše odměny činí 0,20 Kč za jednu černobílou rozmnoženinu a 0,40 Kč za jednu barevnou rozmnoženinu, bez ohledu na velikost (příloha k AZ). Celková částka za celkový počet rozmnoženin se zaokrouhluje podle obecných pravidel.

Fyzická osoba (žák/student, učitel) si **může pořídit** kromě tiskových rozmnoženin také **rozmnoženiny zvukových** či **zvukově obrazových záznamů** či jiné záznamy (např. naskenovat článek či část textu učebnice, obrázku, fotografie apod.).

**kopírování
na ostatní
nosiče**

Tyto rozmnoženiny může použít jen pro osobní potřebu (ke studiu, k zábavě apod.).



Odměnu náležející autorovi (a dalším nositelům práv) zaplatí fyzická osoba v ceně nenahraného nosiče a přístroje umožňujícího pořízení takové rozmnoženiny. Jak již bylo zmíněno výše, ani pro osobní potřebu si nelze pořizovat rozmnoženiny počítačového programu či elektronické databáze.

Autorský zákon umožňuje oprávněnému **uživateli počítačového programu** - tomu, kdo si zakoupí tzv. krabicový software či jej stáhne z legálního zdroje na internetu (volně

širitelné programy apod.) – **pořizovat** tzv. **záložní rozmnoženiny**. To však nejsou, striktně právně vzato, rozmnoženiny pro osobní potřebu, a autorům počítačových programů proto nepřísluší tzv. náhradní odměny.

3.18 Citace, využití autorských děl ve výuce

§

Autorský zákon upravuje několik dílčích výjimek z výlučných autorských práv, využitelných v rámci studia a výuky, a to jak žáky/studenty, tak i pedagogy, označované souhrnně jako citace (§ 31 AZ).

způsoby citování

1. Je možné užít v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle; důležité je, že citovat je nutno do vlastního díla (nelze například poskládat několik úryvků z cizích děl dohromady, aniž by byly vloženy do textu či jiného výtvaru toho, kdo tak činí); délka výňatku z cizího díla musí být přiměřená účelu, k jakému je použit (§ 31 odst. 1 písm. a) AZ).

pravidla pro citování

Velmi zjednodušeně lze říci, že zpravidla by původní text, do něhož jsou zapracovávány výňatky z cizích děl, měl být delší než tyto výňatky. (Nemusí to platit absolutně, ale jako zjednodušené měřítko to lze použít.)

Lze použít výňatky ze zveřejněných, nikoli jen z vydaných děl, takže lze např. citovat i z děl zpřístupněných na internetu. Nutno pamatovat na povinnost vždy, je-li to možné, uvést jméno autora nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, dále název díla a pramen Pravidla pro bibliografické citace jsou stanovena ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2..

2. Lze užít výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely vědecké či odborné tvorby, bude-li takové užití v souladu

s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem. I v těchto případech nutno, je-li to možné, uvést jméno autora nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, dále název díla a pramen (§ 31 odst. 1 písm. b) AZ).

Tato zákonná licence je využitelná například při tvorbě učebnic, které splňují znaky odborného díla. Podobně jako v předchozím případě je nutno citovat do vlastního díla, nelze pouze uspořádat výňatky z děl jiných autorů (viz rovněž výše u souborných děl).

3. Lze užít dílo při vyučování pro ilustrační účel, nejde-li o komerční vyučování a nepřesáhne-li rozsah takového užití sledovaný účel; i v těchto případech nutno, je-li to možné, uvést jméno autora nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, dále název díla a pramen; v rámci této zákonné licence může pedagog použít výňatky z děl nebo celá díla, ovšem pouze je-li to přiměřené sledovanému ilustračnímu účelu, např. ve svých powerpointových prezentacích nebo v podobě rozmnoženin pro procvičení určitých gramatických jevů či literárních stylů, matematických příkladů apod. (§ 31 odst. 1 písm. c) AZ).

V odpovídající míře lze využít i zvukové či zvukově obrazové záznamy, resp. úryvky takových záznamů apod. Vždy však musí jít o užití pro ilustraci, tj. k doplnění výkladu pedagoga apod.

Porušením autorského práva by bylo např. pouhé promítání filmu (bez jakéhokoli výkladu či jiného příspěvku pedagoga během celého vyučování, vyučovací hodiny).

**příklad
z praxe**

3.19 Knihovní licence

§

Autorský zákon upravuje značně rozsáhle zákonnou licenci pro nakládání s autorskými díly a záznamy v knihovnách, archivech, muzeích, galeriích a také ve školách a jiných nevýdělečných školských a vzdělávacích zařízeních (§ 37 AZ).

Zmíňme alespoň ta pravděpodobně nejčastěji využívaná či využitelná ustanovení této zákonné licence.

Školní knihovna (či škola) si **může zhotovit rozmnoženinu díla**, jehož rozmnoženina (kterou dříve škola vlastnila) byla poškozena nebo ztracena a o němž lze na základě rozumně vynaloženého úsilí zjistit, že již není na trhu.

Tuto náhradní rozmnoženinu může škola, resp. školní knihovna půjčovat podle obecných pravidel (viz dále), srov. § 37 odst. 1 písm. b) AZ.

digitalizace Školní knihovna si **může digitalizovat** a poté **zpřístupňovat** na intranetu prostřednictvím přístrojů umístěných v **prostorách školy** či **školní knihovny díla**, která **vlastní**, resp. která jsou **součástí** jejich **knížních fondů (sbírek)**.

! Podmínkou je, že takové **užití nezapovídají licenční podmínky**, za nichž školní knihovna takové dílo získala.
● **Zpřístupňování** se musí dít **pro účely studia** či **výzkumu** a školní **knihovna musí zamezit** možnosti **pořizování rozmnoženin** takto **zpřístupněných děl** (nejlépe technicky). Není však vyloučeno, aby si čtenáři mohli objednat zhotovení tiskové rozmnoženiny takto zpřístupněného díla (u poskytovatele tiskových rozmnožovacích služeb, viz výše), (srov. § 37 odst. 1 písm. c) AZ).

Školní knihovna může prezenčně půjčovat pro účely výzkumu nebo soukromého studia originály či rozmnoženiny

obhájených diplomových, rigorózních, disertačních a habilitačních prací, pokud takové užití autor nevyloučil (viz výše – zveřejňování a další zpřístupňování kvalifikačních prací), srov. § 37 odst. 1 písm. d) AZ.

Patrně nedopatřením není v tomto výčtu v AZ uvedena práce bakalářská, která je naopak uvedena v § 47b VŠZ. Vzhledem k tomu, že i pro bakalářské práce platí, že jsou zveřejněny ještě před obhajobou, je možno i tyto práce posléze půjčovat podle obecných pravidel (viz dále).

Školní knihovna může absenčně i prezenčně půjčovat originály nebo rozmnoženiny vydaných děl (tj. děl, která byla zpravidla na základě nakladatelské smlouvy rozmnožena a rozšiřována prodejem). Školních knihoven se nijak **netýká placení odměn za absenční půjčování**.

Školní knihovna může půjčovat i díla, která byla pouze zveřejněna (viz např. většina vysokoškolských kvalifikačních prací), ale tyto pouze prezenčně. (§ 37 odst. 2 AZ)

Prezenčně může školní knihovna půjčovat i zvukové a zvukově obrazové záznamy, v těchto případech však musí zajistit, aby si čtenáři (či posluchači a diváci) nemohli zhotovovat rozmnoženiny takových záznamů (§ 37 odst. 3 AZ). Pro absenční půjčování zvukových a zvukově obrazových záznamů potřebuje školní knihovna licenci od kolektivních správců a od filmových výrobců či distributorů.

3.20 Další výjimky z autorského zákona

Velmi široce formulovaná výjimka ve prospěch zdravotně postižených osob (včetně takto postižených žáků/studentů), ať už jde o zrakově, sluchově či jinak handicapované (včetně dyslektiků apod.), umožňuje mimo jiné upravit již existující učebnici či jiné dílo tak, aby byly dostupné (čitelné, srozu-

**licence pro
handicapované**

mitelné apod.) i pro zdravotně postižené žáky/studenty, a to v rozsahu odpovídajícím konkrétnímu zdravotnímu postižení.

Takto **zpracovaná díla** je **možno i rozšiřovat** (půjčovat apod.) a **sdělovat** (např. on-line) za **podmínky**, že se tak **neděje za účelem přímého či nepřímého hospodářského či obchodního prospěchu** (zjednodušeně řečeno výdělečně).

vystavování originálu Vlastník originálu či rozmnoženiny díla výtvarného nebo fotografie (např. reprodukce obrazu, fotografie z časopisu, plakátu apod.) může tento originál či rozmnoženinu bezplatně vystavovat (na nástěnce, výstavě apod.) nebo jej může bezplatně k vystavení zapůjčit jinému (§ 39 AZ).

Totéž platí i pro osobu, která si od vlastníka takový originál či rozmnoženinu vypůjčí. Pokud však autor díla takové vystavování při převodu vlastnictví k originálu či rozmnoženině svého díla zapoví a vlastníkovi či vypůjčitelovi to bylo známo nebo známo být muselo (např. proto, že je to napsáno na rubu originálu či zapsáno v rejstříku příslušného kolektivního správce), pak tuto zákonnou licenci pro vystavování využít nelze.

veřejné prostranství Autorský zákon umožňuje dílo trvale umístěné na veřejném prostranství (typicky jde o budovy - architektonická díla, sochy v parcích či na náměstích apod.) zaznamenat či vyjádřit kresbou, malbou, fotografií či filmem (§ 33 AZ).

příklad z praxe Takto zaznamenané dílo lze dále užít (např. publikovat v časopise či jako pohlednice, vystavit na výstavě apod.). Je-li to možné, je nutno uvést jméno autora, název díla a umístění.